

**ÇİÇEKDAĞI ABDALLARI VE TÜRKMEN AŞİRETLERİNİN AZERBAJCAN'DAKİ
ABDALLIK BAĞLAMINDA İNCELEMESİ**

The Analysis of Cicekdagi Abdals and Turkmen Tribes in the Context of Abdalism in Azerbaijan

DİLARA ALTAŞ

Dr.

e-posta/e-mail mengucek.danismend@gmail.com

Orcid: 0000-0002-2419-6322

Atf/©: Altaş, Dilara (2023). Çiçekdağı Abdalları ve Türkmen Aşiretlerinin Azerbaycan'daki Abdallık Bağlamında İncelemesi, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 16, Sayı 1, ss. 37-45

Citation/©: Altaş, Dilara (2023). The Analysis of Cicekdagi Abdals and Turkmen Tribes in the Context of Abdalism in Azerbaijan, *Erzincan University Journal of Social Sciences Institute*, Year 16, Issue 1, pp. 37-45

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü-Article Types : Araştırma-Research
Geliş Tarihi-Received Date : 07.06.2023
Kabul Tarihi-Accepted Date : 28.06.2023
Sayfa Numarası-Page Numbers: 37-45
Doi : 10.46790/erzisosbil.1310966

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/Intihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

ÇİÇEKDAĞI ABDALLARI VE TÜRKMEN AŞİRETLERİNİN AZERBAYCAN'DAKİ ABDALLIK BAĞLAMINDA İNCELEMESİ

The Analysis of Cicekdagi Abdals and Turkmen Tribes in the Context of Abdalism in Azerbaijan

DİLARA ALTAŞ

Öz:

Bir bütün olarak Kırşehir ve civar şehirlerde Orta Anadolu Türk kültürünü temsil eden Türkmen zümrelerinden biri olan abdallar, Çiçekdağı'nda da varlık göstermektedirler. Tıpkı Azerbaycan'da Ortaçağ ve Yeniçağ'da olduğu gibi Çiçekdağı abdalları da edebiyatla ilgilenmişlerdir. Ayrıca Kırşehir'e özgü halk müziğine katkıda bulunmuşlardır. Bu anlamda abdalların günümüze kadar ulaşan geleneklerinin Azerbaycan abdalları ile olan karşılaştırması, bölge tarihini anlamak açısından faydalı olacaktır. Çiçekdağı özelinde Kırşehir'deki Türkmen tayfaları ile Azerbaycan'daki Türkmenlerin kıyaslaması, "abdal" kavramının anlaşılması bakımından önemlidir. İlhanlı dönemindeki Sufiliğin önemli temsilcilerinden Erdebil merkezli Safeviyye tarikatının kuruluş dönemindeki abdallar ile Bektaşiliğe yakın olan Kırşehir ve Çiçekdağı abdallarının yaşam tarzı ve mensup oldukları Oğuz boylarını izah etmeye çalışacağız. Günümüzde hem Kırşehir'de hem de Azerbaycan'ın muhtelif şehirlerinde Sufilik ve Alevilik temelindeki halk inançları konusunda "abdal" kavramının yeri önemlidir. Bu bakımdan hem Ortaçağ tarihi ana kaynakları ışığında abdallığı ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Abdal, Türkmen, Azerbaycan, Çiçekdağı

Abstract:

Abdals, one of the Turkmen groups representing the Central Anatolian Turkish culture in Kırşehir and its surrounding cities as a whole, are also present in Çiçekdağı. Just like in the Medieval and the New Age in Azerbaijan, Cicekdagi abdals were also interested in literature. They also contributed to the folk music unique to Kırşehir. In this sense, the comparison of the traditions of the abdals that have survived to the present day with the Azerbaijani abdals will be useful in terms of understanding the history of the region. We will try to explain the lifestyle of the abdals in the establishment period of the Safavid sect, one of the important representatives of Sufism in the Ilkhanid period, and the Kırşehir and Cicekdagi abdals, who were close to the Bektashi order, and the Oghuz tribes they belonged to. Abdals, who were the subjects of both Turkish states in the Ottoman and Safavid eras, had a great influence on the names of the settlements in Anatolia and Azerbaijan, and on the customs of the Turkmen people. Today, the concept of "abdal" has an important place in folk beliefs on the basis of Sufism and Alevism, both in Kırşehir and in various cities of Azerbaijan. In this respect, we will try to deal with abdalism in the light of both the main sources of medieval history.

Keywords: Abdal, Turkmen, Azerbaijan, Cicekdagi

1. GİRİŞ

Çiçekdağı, XIX. Yüzyıl ve önceki yüzyıllarda “Mecidiye” olarak adlandırılmış, Kırşehir sancağına bağlı bir kazadır. 1867 yılında Vilayet Nizamnamesi’ne göre sancak olan Kırşehir, Ankara vilayetine bağlanmıştır. Kırşehir sancağına bağlı Avanos, Keskin, Mecidiye ve Merkez kazaları ile birlikte 1892 yılında Hacıbektaş ve Mucur da nahiye olarak bağlanmıştır. (Günay 2006: 22) Kurulduğunda küçük bir köy iken günümüzde ilçe olarak Kırşehir’e bağlı olan Çiçekdağı, bir Türkmen taifesi olan abdalların da meskûn olduğu bir yerdir. Genel itibariyle Kırşehir ve Yozgat pek çok Türkmen topluluğunun yurt edindiği bir mahal olması hasebiyle “Teber” olarak da bilinen Orta Anadolu abdallarının eli olmuştur. Teber sözcüğü için farklı görüşler vardır. Çoğunlukla Kırşehir abdallarını nitelendirirken kullanılan bu sözcük “balta” anlamına gelmektedir. Bektaşilikte önemli bir obje olan ve Kalenderilikte de var olan balta çoğunlukla dervişler tarafından kullanılmıştır. Bu nedenle Kırşehir abdallarının geçmişte balta üretimi yaptıkları ve dolayısıyla demircilik mesleğiyle iştigal etmiş olabilecekleri görüşü de vardır. Fakat abdalların “teberci” olarak kullandıkları sözcük “davulcu” anlamına gelmektedir. (Erkan 2009: 245) Çiçekdağı ve çevresindeki Türkmen oymakları ile Azerbaycan’da “abdal” adıyla bilinen yerleşim yerlerinde meskûn olan Türk taifelerinin karşılaştırmasını yapmak, Çiçekdağı, Kırşehir ve Yozgat’ın etnik ve kültürel yapısını anlamak için faydalı olacaktır. Mevzuyu “abdal” kavramı bağlamında ele alacağız.

2. ABDAL ADININ KÖKENİ, İSLAM ÖNCESİ DÖNEMDEN İTİBAREN TÜRKLERDE ABDAL KAVRAMI

Abdal sözcüğünün kökeniyle ilgili olarak farklı nazariyeler vardır. Bunlardan biri Ak-Hunlar ile ilişkilidir. Ak-Hunlar’ın diğer adı olan “Eftalit”, günümüzde Afganistan’da yer alan Kandahar’daki Türk oymaklarının oluşturduğu bir topluluk adıdır. Nebelson’un 1852 yılında öne sürdüğüne göre Afganistan’daki Dürrâni kabilesi Eftalit Devleti’nin bakiyesidir. Yakut Türkçesinde erkek kamlar için kullanılan “abidal” sözcüğü de kelimenin kökeninin Türkçe olduğu görüşünü desteklemektedir. (Köprülü 1988: 62) Bir diğer nazariyeye göre ise Arapçada “bidl”; bir şeyin yerini tutabilmesi mümkün olan, bir şeyin karşılığı olan anlamına gelir. Abdalın bu sözcükten türemiş olabileceği görüşü vardır ve İbnü’l-Esir de bu görüşü en-Nihâye adlı eserinde dile getirmiştir. Çünkü abdallar vefat ettiğinde yerine bir başkası geçer diye düşünülmüştür. (El-Kermeli 2022: 468) Fakat bu görüş zayıftır. Bir diğer görüşe göre “bedil” sözcüğünün çoğulu olarak ortaya çıkmıştır. Bedil sözcüğü dünyadan elini eteğini çekmiş, yok olmuş, insanlarla arası açık olan gibi anlamlara gelmektedir. Allah’ın rızasını kazanmak için insanlardan ayrılan âbid kimseler için kullanıldığı düşünülmektedir. (el-Kermeli 2022: 470) Sözcüğün kökeninin Türkçe mi yoksa Arapça mı olduğu hâlâ ihtilafıdır.

Türk milletinin algıladığı şekliyle abdallık İslam öncesi temellere dayanan ve Gök Tanrı inancından beslenen bir olgudur. Abdalların kamlar ile benzer özelliklere sahip olduklarına inanılmıştır. Gök Tanrı inancında mevcut olup Türk Müslümanlığına dahil olan yahut “don değiştirmek” kavramı Bektaşilikte de mevcuttur. Gök Tanrı inancında kamların çoğunlukla cezbe halinde keramet gösterirken hayvan donuna girmesi, Türklerin İslam’ı benimsedikten sonra Hoca Ahmed Yesevi’nin “turna”, Abdal Musa’nın “geyik”, Hacı Bektaş-ı Veli’nin “güvercin” yahut “şahin” donuna girmesi inancına dönüşmüştür. Kaygusuz Abdal’ın Abdal Musa’ya mürid olma arzusuyla geyiğe dönüşmesi de bu inanç ile abdallığın ilişkili olduğunu göstermektedir. (Küçük 2008, 111-112)

Buna ek olarak Otman Baba Velayetnâmesi, bir abdal olan Otman Baba’nın Hz. Ali’ye ve Sarı Saltuk’a dönüştüğüne dair menkıbeler içermektedir. Alevi-Bektaşî edebiyatında Muhyiddin Abdal ve Kaygusuz Abdal’ın da “kam” niteliği taşıdıkları görülmektedir. Ermiş ve vecde gelmiş bir haldeyken Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Eyyub’a dönüştüklerine, zaman ve mekan boyutunu aştıklarına inanılmıştır. (Ocak 2000: 187-188)

Gök Tanrı inancıyla ortak olan bir diğer husus, velilerin tahta kılıç taşmasıdır. Kamlar vecde gelmek için davul çalarken yanlarında kötü ruhlarla savaşmak için tahtadan yapılmış kılıç da bulundurmuşlardır

Bu durum Türklerde Heterodoks İslam anlayışında da mevcuttur. Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli'de Horasan Türkmenlerinin de böyle bir inanca sahip oldukları anlatılmıştır. Menkıbelerden birine göre Horasan'ı işgal eden Bedahşanlılar ahaliye zarar verdikleri için Horasan halkı Hoca Ahmed Yesevi'den yardım ister. Hoca Ahmed Yesevi ise müridlerinden Kutbuddin Haydar'ı Horasanlıların yardımına gönderir. Fakat Kutbuddin Haydar yenilir ve esir düşer. Bunun üzerine Hacı-Bektaş-ı Veli tahta kılıç kuşanarak Bedahşanlıların üstüne yürür ve muzaffer olur. (Hacı Bektaş-ı Veli 2006: 24-27; Ocak 2002: 180)

Benzer şekilde Ulu Abdal ve Kiçi Abdal adlı iki dervişin Sarı Saltuk ile bir araya gelmesi ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin isteğiyle Rumeli'ye geçip İslam'ı yaymaya gitmeleri mevzuu da anlatılır. Yine Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli'de Hacı Bektaş-ı Veli'nin Sarı Saltuk'a tahta kılıç verdiği bahsi vardır. (Ocak 2002: 180)

Ömer Lütfi Barkan da Fuad Köprülü'nün kanaatini destekler şekilde Abdalân-ı Rum için Gök Tanrı inancıyla Alevi-Bektaşî inancını harmanladıklarını belirtmiş, gezgin derviş niteliği taşıyan Anadolu abdallarının âyin ve erkân bakımından Alevi Türk zümreleri olduğunu kaydetmiştir. Anadolu'da kendine "abdâl" diyen grupların çingene olduklarını iddiasının gerçeği yansıtmadığını, Horasan'dan gelen Türkmenler olduklarını belirtmiştir. (Barkan 1993: 17) Yine Bursa'da medfun olan Şeyh Abdal Murad'ın Osmanlı safında savaşın Bursa'nın fethinde bulunmuş olması, Buhara'dan Bursa'ya gelen kırk abdalın biri olması abdalların sadece gezgin derviş değil, alp niteliği taşıdıklarını da göstermektedir. (Barkan 1993: 26; Köprülü 1988: 63) Aynı şekilde Abdal Musa da Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlı ve Orhan Gazi zamanında gazaya katılmış, başı börklü bir derviştir. (Aşık Paşazâde 2014: 486)

3. ÇİÇEKDAĞI ÇEVRESİNDE ABDALLAR VE TÜRKMEN OYMAKLARI

Ortaçağ'da Çiçekdağı henüz büyük bir yerleşim yeri olarak var olmadığı için öncelikle genel itibariyle Kırşehir'de abdallık kavramından bahsetmek yerinde olacaktır. Kırşehir havalisi Babaî Hareketi bakımından önemli bir yer olduğu için Türk inançları ile harmanlanmış Heterodoks İslam anlayışı bu bölgede önemli olmuştur.

Kırşehir'de Türkmen oymaklarının yanı sıra Tatar, Özbek ve Nogay Türklerinin de yaşıyor olması, Kırşehir'in her bakımdan Türk boylarının kaynaştığı bir Türk ili olduğunu göstermektedir. (Caferoğlu 2012: 82) Çiçekdağı (Mecidiye) özelinde ele alacak olursak Karahasanlı aşireti abdâl aşiretidir. (Caferoğlu 2012: 91) İlçede Tülek aşireti, Ceridli aşireti de vardır. Ceridli aşireti Orta Anadolu'ya geldikleri 1613 yılından itibaren Tecirli aşireti başta olmak üzere farklı aşiretlerle kavgalı oldukları için Rakka'ya sürülmüşler, oradan geri dönenler de Bozok, Kırşehir ve Çiçekdağı'nda meskun olmuşlardır. (Altınok 2002: 53) Aynı şekilde sürgün edildikleri Rakka'dan kaçan ve tekrar Çiçekdağı ve Kırşehir'e dönen abdallar da olmuştur. Bunların da Ceridli aşiretine mensup olma olasılığını düşünüyoruz. Aynı durum Mamalı aşireti için de geçerlidir.

Tülek aşireti Çiçekdağı'nın Hacı Hasanlı, Beşikli, İbikli, Timurlu, Orta Hacı Ahmetli, Yukarı Hacı Ahmetli, Aşağı Hacı Ahmetli, Kirdök, Hüseyinli gibi köylerinde meskundur. (Gündüz 2019: 6514)

1485 yılında Osmanlı'nın Rum Eyaleti'ne bağlı bir vilayet olan Kırşehir, 1526 yılında Bozok Sancağı'na bağlanmış ve 1554 yılında ise Karaman Eyaleti'nin sancağı olmuştur. İlk sancak beyi olarak da Çerkes Bey tayin edilmiştir. Çiçekdağı ise 1584 yılının kayıtlarında Keskin, Hacıbektaş, Süleymanlı, Konur, Künyüzü ve Denek gibi Kırşehir'e bağlı bir kaza olarak geçmektedir. (Bilge 2011: 62-63)

Azınlıklar ile ilgili bilgilere bakacak olursak; Çiçekdağı eski adıyla Mecidiye kazası olarak salnâmelerde Müslim nüfusun çoğunlukta olduğu bir ilçe olarak geçmektedir. 1899-1900 tarihli salnâmede Mecidiye kazası için merkezde sadece 4 kadın, 3 erkek Ermeni olduğu belirtilmiş, Mecidiye'nin köylerindeki nüfusun tamamının Müslim olduğu kaydedilmiştir. (Gündüz 2012: 1383) Ayrıca 1899-1903 tarihleri arasında Mecidiye'de kayıtlı Rum nüfus bulunmamaktadır. (Gündüz 2012: 1382)

Çiçekdağı ve genel olarak Kırşehir abdalları Horasan'dan göçüp geldiklerine inanırlar. Ancak Türkmen olduklarını belirten abdallar, Anadolu'nun pek çok yerinde farklı gruplara ayrılırlar.

- Tencili Abdalları: Üfürükçülük ve cambazlık yapan abdallar.
- Beydili Abdalları: Türkmenlere yemek dağıtan ve yardımcı olan abdallar.
- Fakçılar: Avcı abdallar.
- Gurbet-Cesis Abdalları: Sepetçi abdallar.
- Karaduman Abdalları: Mısırlı İbrahim Paşa'nın Mısır'dan Anadolu'ya gönderdiği musiki ve raks ile uğraşan abdallardır.

Kırşehir'deki abdallar ise bu bahsi geçen abdal topluluklarından bazı hususlarda daha farklıdır. Meslekli olarak daha çok müzikle, davul zurna ve bağlama çalıp türkü söylemekle uğraşırlar. Ayrıca sünnetçilik de ustalıklı yaptıkları mesleklerden biridir.

Çiçekdağı abdallarının tıpkı Kırşehir'in diğer ilçelerinde ve Kırıkkale'de olduğu gibi ekseriyetle müzikle iştigal ettiklerini biliyoruz. Özellikle Kırşehir'e özgü halaylardan Üçayak, Hasan Dağı Sekmesi, Sivrik, Afşar Ağırlaması, Cirit, Kıvrak Halay, Sekmen gibi halaylar Çiçekdağı abdalları tarafından Kırşehir kültürüne kazandırılmıştır. Ayrıca büyük usta Muharrem Ertaş ve Neşet Ertaş'ın köyü Kırtıllar da eskiden Çiçekdağı'na bağlı bir abdal köyü idi. Yöreye özgü abdal düzeni ve tezene tavrı da abdalların bağlama çalmadaki hünerlerini göstermektedir. (Çelik, Eroğlu 2020: 2853-2854)

4. ÇİÇEKDAĞI VE KIRŞEHİR'DE ABDALLIK ANLAYIŞI İLE AZERBAYCAN ABDALLIĞININ KIYASLAMASI

Abdallık Horasan ve Azerbaycan'daki Oğuz Türklerinin dini ve kültürel yapısı bakımından çok önemlidir. Özellikle Azerbaycan'ın Hoy şehri -günümüzde İran sınırları içindedir- Anadolu'ya gelmiş Türkmen dervişler ve ahilerin membaı olmuştur. Geyikli Baba ve Abdal Musa Hoylu abdalların en önemlilerindedir. (Kılıç 2010: 167) Ahi Evran da Hoy'dan göçüp Anadolu'ya gelmiştir. Önceki dönemlerde Bakü'de hankâh kurmuş olan 11. yüzyıl sufilerinden Ebu Said Abdal Baküvi de irşad faaliyetleriyle meşgul olmuştur. Ebu Said Abdal Baküvi ile aynı dönemde yaşamış Pir Hüseyin de ribat kurmuş, Bakü-Salyan kervan yolu üzerinde tekkesini yaptırmıştır. (Mutallimov: 61)

Azerbaycan'da abdalların eren olarak kabul görmeleri ve saygıyla bahsedilmelerine Nesimi'nin şiirlerinde denk gelinmektedir. Dünyadan elini eteğini çekmiş, nefsiyle değil kâmil ahlakıyla tanınan abdallar Nesimi'nin şiirlerinde övülmüştür.

“ Aşiqin adı nədən abdal imiş?

Anda kim, hərfi həmişə dal imiş

Hərfi dal olmuş vücudun tanımış

Kim ki, bildi nəfsini abdal imiş.”

Azerbaycan abdallığı Kalenderilik ile bağlantılı olduğu için Ehli Beyt sevgisi ön planda olmuştur. Özellikle bugünkü Ermenistan sınırları içinde yer alan Çukursad bölgesinden Türkmen derviş ve ozan Miskin Abdal'ın şiirleri Ehli Beyt sevgisini ve Şiilik eğilimini göstermektedir. Aynı şekilde Çiçekdağı ve Kırşehir çevresindeki abdallar da Alevi-Bektaşî kökenlerinin etkisiyle Ehli Beyt'e büyük sevgi beslemektedirler.

Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail de kendini “abdal” olarak nitelendirmiştir.

“Xətaiyəm, bir haləm

Əlif üstündə daləm,

Sufiyəm təriqətdə

Həqiqətdə abdaləm.” (Həsənova 2010: 21)

Şah İsmail Hatayi'nin şiirleri, onun abdallığa bakiş açısını da özetler niteliktedir.

“Səfa əhli sufü safi həqiçün,

Ənəllah əhli insafi həqiçün,

Ki Rum abdalları sidqi həqiçün,

Xorasan pirləri nitqi həqiçün,

Nihan dərvişlərin sirri həqiçün,

Bu yolda pirlərin sirri həqiçün.”

Azerbaycan'da aşıklık geleneği alanında da abdallığın önemi büyüktür. Miskin Abdal, Aşık Kurbanı, Tufarkanlı Abbas gibi abdallar aşık edebiyatına büyük katkı sağlamışlardır. (Əsgər 2019: 12-13) Özellikle Kalenderilik etkisi Aşık Kurbanı'nın şiirlerinde bariz şekilde görülmektedir.

“Qurbani, abidal söyləməz yalan,

Həsənə, Hüseynə canımız qurban.

Yusifin nəsibi yeddi il zindan,

Misirdə bir ali sultan eylədi.” (Əsgər 2019: 13)

Özellikle Gökçe aşık mektebinin önde gelen aşıkları Miskin Abdal ve Aşık Elesger'in “geraylı” ve “bayatı” denen türlerdeki şiirleri bugün sazla çalınıp söylenmektedir. Miskin Abdal'ın yirmiden çok methiye, geraylı, koşma, bayatı, deyişme, tecnis, divani, aşık havası türlerinde eserleri günümüze ulaşmıştır. (Hüseynzadə 2005: 53) Halk edebiyatına abdalların sunduğu katkılarında aslen Çiçekdağlı olan Muharrem Ertaş ve Neşet Ertaş'ın tarzıyla ve günümüz abdallarıyla benzerlik gösterdiğini düşünmekteyiz.

Bütün bunlara ek olarak “abdal” sözcüğü Azerbaycan'da yerleşim yerlerinin adlarında da sıklıkla görülmektedir. Sadece günümüzde Ermenistan Cumhuriyeti'nin sınırları dahilinde olan fakat yakın tarihe kadar çoğunlukla Türklerin yaşadığı Batı Azerbaycan'da “abdal” adını taşıyan pek çok köy bulunmaktadır. Revan şehrinin Karni kazasına bağlı Yukarı Abdallar köyü, Alagöz ve Şirak dağları arasında kalan bir vadi olan ve etrafı yine aynı ada sahip dağla çevrili olan Boz Abdal, yine Revan'ın Kerbibasır ilçesindeki Abdallar köyü ile “Avdal” sözcüğünün geçtiği yerleşim yerleri bugünkü Ermenistan sınırları içindedir. (Səmədova 2008: 55) Ayrıca yine Laçın şehri 1926 yılına kadar Abdallar olarak adlandırılmıştır. (Aslanova 2020: 146)

Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin Abdal Gülablı köyü de pek çok halk ozanı, şair ve müzisyen çıkarmıştır. 18. Yüzyıl şairlerinden Aşık Valeh, Abdal Gülablı'nın en önemli halk ozanlarından biridir. 1722 yılında Abdal Gülablı'nın “kend” yani “köy” adlı mahallesinde dünyaya gelmiş olan Aşık Valeh, aşık havalardan baş sarıtel, orta sarıtel, kaytağı, Karabağ lengeri gibi türlerin bestekârıdır. Bu yönüyle kendini “abdal” olarak nitelendiren Aşık Kurbanı'ya benzer. Ayrıca Aşık Valeh Derbendli Azerbaycan Türkü aşıklardan Zernigar Hanım ile evlenmiştir. Valeh ve Zernigar Destanı, bu iki halk ozanının atışmaları ve nihayetinde evlenmelerini konu alır. Aşık Zernigar Hanım'ın mezarı da Abdal Gülablı'dadır. (Vəliyeva 2022: 60-65)

Öte yandan Çiçekdağı, Keskin, Kırşehir ve Kırıkkale'ye özgü uzun hava türlerinden biri olan “bozlak” köken olarak hem Divan-ı Lugatı't-Türk'te hem de Kitâb-ı Dede Korkut'ta geçmektedir. Azerbaycan Türkçesinde “bozlamak/buzlamak” sözcüğü “bağırmaq, avaz avaz ağlamak, yana yana haykırmak”

anlamına gelmektedir. Bir diğer anlamı ise deve böğürtüsüdür. Bozlak ve bozlamak sözcükleri Divan-ı Lugati't Türk'te dişi devenin bağırması anlamında kullanılmıştır. (Karakaya, Önal 2010: 711) Sözcüğün kökeninin Türkçe ve Azerbaycan menşeli olması dikkate değerdir. Ülkemizde abdallar “bozlak” türünü devam ettirmişlerdir.

Belirtmek gerekir ki, günümüzde Azerbaycan'da yoğun şekilde Şii Türkler yaşamaktadır. Caferi mezhebine bağlıdır. Kırşehir abdalları ise genel olarak Alevi-Bektaşî kökene sahip olsalar da, son dönemde cem ayinleri pek yapılmamaktadır. Mesleki zorlukları nedeniyle dedeler ile bağları zayıflamış olan Kırşehir abdallarının çoğu Sünniliğe uygun şekilde namaz ve hac ibadetlerini yapma eğilimi göstermektedirler. Bilhassa genç abdallar arasında Alevi-Bektaşî geleneği zayıflamaya başlamıştır. (Köşker 2016: 589)

4. SONUÇ

Çiçekdağı, Kırşehir ve çevresinde olduğu gibi pek çok Türkmen aşiretinin meskun olduğu bir ilçedir. Özellikle salnâmeler ve nüfus defterleri kayıtlarında Çiçekdağı (Mecidiye) Müslim nüfusun yoğunlukta olduğu ve çok az sayıda Ermeni nüfusun yaşadığı bir kaza olarak görülmektedir. Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olduğu Çiçekdağı, farklı Türkmen aşiretleri ve bu aşiretlere dahil olan abdalların da yaşadığı bir ilçedir.

İslam öncesinde Türklerde Yakut kamlara “abidal” denmesi ve Ak-Hunlar'ın “Eftalit” adı, abdallığın Türk menşeli olduğu görüşünü desteklemektedir fakat Arapça olduğuna ilişkin farklı görüşler de vardır. Anadolu'da Kırşehir ve Çiçekdağı ilçesindeki abdalların müzik ve edebiyata olan ilgileri ile Azerbaycan abdallarının yapısı oldukça benzerdir. Fakat şifahi edebiyatta Azerbaycan abdallarında aşık edebiyatı çok önemliken; Çiçekdağı özelinde müziğin daha ağır bastığını görüyoruz. Ayrıca günümüzde Azerbaycan'daki abdal algısı Miskin Abdal, Şah İsmail ve Aşık Elesger gibi toplum genelinde “eren”, “derviş”, “ozan” gibi değer gören insanlardır. Çiçekdağı için ise Muharrem Ertaş ve Neşet Ertaş'ın değer gördüğünü söylemek mümkündür. Kırşehir abdalları müzikle uğraştıkları gibi farklı mesleklerle de uğraşmaktadırlar. Azerbaycan'da abdallık konusunda mesleki bir algı olmamakla birlikte Sufilik ve Ehli Beyt sevgisi ile özdeşleştiği için ulvi bir anlam yüklenmiştir. Özellikle Karabağ ve Çukursad bölgesinde abdallık büyük öneme sahip olmuş ve bu durum yer adlarına kadar etki etmiştir.

Çiçekdağı özelinde Kırşehir ve çevresindeki abdalların müzik ve edebiyata yatkınlığı ile yaşam tarzı ve inanç bakımından Azerbaycan'da “Abdal” adı verilmiş Türkmen gruplarına ve “Abdal” adı geçen yerleşim yerlerinde yaşayan insanlara benzemeleri dikkate değerdir. Ortaçağdan günümüze bazı bölgesel değişiklikler olduğu halde abdallığın özünün büyük ölçüde korunduğunu söylemek mümkündür.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- ASLANOVA, Laman (2020). *Geçmişten Bugüne Azerbaycan'da Yer Adları*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AŞIK PAŞAZADE (2014). *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- BARKAN, Ömer Lütfi (1993). *Kolonizatör Türk Dervişleri*. İstanbul: Hamle Yayınları.
- BİLGE, Sadık Müfit (2011). *Karaman Eyaleti'nin Tarihi Coğrafyası ve İdari Taksimatı (XV.-XVIII. Yüzyıllar)*. IRTS, 55-67.
- CAFEROĞLU, Ahmed (2012). "Kırşehir Vilayetinin Bugünkü Teşekkülüne Dair Notlar", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2 (1-2), s. 79-96.
- GÜNAY, Nejla (2006). "XIX. Yüzyılda Kırşehir Sancağının Demografik Yapısı", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Cilt: 7, Sayı: 1: s. 21-33.
- GÜNDÜZ, Ahmet (2019). *Kırşehir'de Yaşayan Tülek Aşireti'nin Tarihi ve Yerleştikleri Köyler Hakkında Bilgiler*. *International Social Sciences Studies Journal*. 5(50): s. 6512-6517.
- GÜNDÜZ, Ahmet (2012). *Salnamelere Göre Kırşehir Sancağı Hakkında Bilgiler 1873-1910*. *Turkish Studies*. Ankara: s. 1373-1393.
- HƏSƏNOVA, Lətifə (2010). *Abdal: Mənası və Yayıldığı Areal*. *Tarix və Onun Problemləri*. Bakı: s. 17-23.
- HÜSEYNZADƏ, Tofiq (2005). *Səfəvilərin Böyük Övliyası Miskin Abdal*. Bakı: Şəms Nəşriyyat.
- EL-KERMELİ, Anistās Mârî (2022). *Abdallar* (Çeviren: Mahmud Esad Erkaya). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / 102, s. 465-486.
- KARAKAYA, O.-Önal, H. (2010). *Türk Halk Müziğinde Bir Uzun Hava Türü Olarak Bozlak*. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (27) , Konya: s. 709-726.
- KILIÇ, Rüya (2010). *Süleyman Çelebi Döneminde Bursa'da Dini ve Sosyal Hayat: Bursa'nın Tasavvufi Profiline Dair Bazı Mülahazalar*. *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri: Uluslararası Mevlid Sempozyumu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı: s. 163-177.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F. (1988). *Abdal Murad*. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: s. 63-64.
- KÖŞKER, Nilüfer (2016). *Abdals in Cultural Geography of Anatolia*. *Current Topics in Social Sciences*. St. Kliment Ohridski University Press, Sofia: s. 583-594.
- KÜÇÜK, Murat (2022). *Pir Sultan Abdal Balkanlarda: Otman Baba Süreğinde Pir Sultan Abdal Nefeslerinin Anlamı Üzerine*. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / 101: 117-150.
- MUTALLİMOV, Dadash (2019). *Azerbaycan'ın Osmanlı, Rusya ve İran ile Dinî İlişkileri*. *Doktora Tezi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2000). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SƏMƏDOVA, Könül (2008). *Qərbi Azərbaycan Etnotoponimlərinin Arealları*. Bakı: Nurlan Nəşriyyat.
- VƏLİYEVƏ, Almara (2022), *Abdal-Gülablı Aşıq Valeh və Onun Sənət Şəcərəsi*. *Folklor və Etnoqrafiya*, s. 59-70.
- ƏSGƏR, Əhməd (2019). *Abdallar Haqqında Bəzi Mülahizələr*. Bakı: Elmi Xəbərlər Jurnalı, s. 8-21.

EXTENDED SUMMARY

Cicekdagi is a district where many Turkmen tribes and tribes are settled. Some of the Turkmen living here are called "abdal". Since Çiçekdağı did not yet exist as a large settlement in the Middle Ages, it would be appropriate to talk about the concept of abdalism in Kirsehir in general. Since the Kırşehir area is an important place for the Babai Movement, the Heterodox understanding of Islam blended with Turkish beliefs has been important in this region.

The concept of abdal, as handled by the Turkish nation, is a phenomenon based on pre-Islamic foundations and fed by Kok-Tengri belief. Abdals were believed to have similar characteristics with kams. The concept of "changing frost", which is present in Kok-Tengri belief and included in Turkish Islam, is also present in Bektashism. Abdalism is very important in terms of the religious and cultural structure of the Oghuz Turks in Khorasan and Azerbaijan. In particular, the city of Khoy in Azerbaijan -which is within the borders of Iran today- has been the source of Turkmen dervishes and ahis who came to Anatolia. Geyikli Baba and Abdal Musa are among the most important abdals.

The fact that Tatar, Uzbek and Nogay Turks live in Kirsehir as well as Turkmen tribes shows that Kirsehir is a Turkish province where Turkish tribes are fused in all respects. Cicekdagi and generally Kirsehir abdals believe that they have migrated from Khorasan. However, the abdals, who state that they are Turkmen, are divided into different groups in many parts of Anatolia. While it was a small village when it was founded, Çiçekdağı, which is now a district of Kırşehir, is a place where the abdals, who are a Turkmen group, are also inhabited. In general, Kirsehir and Yozgat have been the hands of the Central Anatolian abdals, also known as "Teber", because they are a place where many Turkmen communities live.

Unlike the abdals who are engaged in basket-weaving, hunting and healing in different regions of Turkey, abdals who are busy playing saz and singing folk songs in Cicekdagi and Kirsehir partially resemble the Azerbaijani Turk abdals with these skills. But in oral literature, while ashug literature is very important in Azerbaijani Turk abdals; In Cicekdagi, we see that the music outweighs. In addition, the perception of abdal in Azerbaijan today is people like Miskin Abdal, Shah Ismail and Ashug Elesger, who are valued as "eren", "dervish", "bard" in the society. The word "Abdal" is also frequently seen in the names of settlements in Azerbaijan. There are many villages called "Abdal" only in West Azerbaijan, which is now within the borders of Armenia but mostly inhabited by Turks until recently.

Since Azerbaijan abdalism is connected with Kalenderism, the love of Ahl al-Beyt has been at the forefront. In particular, the poems of Turkmen dervish and poet Miskin Abdal from the Chukursad region, which is located within the borders of today's Armenia, show the love of Ahl al-Beyt and the Shiite tendency. Likewise, the abdals around Cicekdagi and Kirsehir also have great love for Ahl al-Beyt with the influence of their Alevi-Bektashi roots. Most of Kirsehir abdals tend to perform prayers and pilgrimages in accordance with Sunnism. Especially among the young abdals, the Alevi-Bektashi tradition began to weaken.